

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae
Rok 21, Nr 1/2017, tom I
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Efektywność i bezpieczeństwo gospodarowania

Sławomir Pastuszka¹

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA KOBIEC W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

Streszczenie: Celem artykułu jest ocena aktywności społecznej kobiet z województwa świętokrzyskiego. W pracy zastosowano metody analizy literatury przedmiotu i statystyki opisowej. Podstawę empiryczną niniejszego tekstu stanowią badania ankietowe kobiet zamieszkałych w województwie świętokrzyskim, zrealizowane pod koniec 2014 r. Analiza wykazała, że badane kobiety cechuje stosunkowo niski poziom aktywności społecznej. Stosunkowo rzadko biorą udział w spotkaniach i konsultacjach z władzą lokalną, niechętnie uczestniczą w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych, słabo znają organizacje pozarządowe na poziomie lokalnym. Jednocześnie wyróżniają się wrażliwością na krzywdę innych, częściej wybierają przedstawicieli do organów różnego szczebla.

Słowa kluczowe: aktywność społeczna, kapitał społeczny, kobiety, województwo świętokrzyskie

Wprowadzenie

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i regionów jest mobilizacja i aktywność członków różnych grup społecznych w ich wzajemnym, międzygrupowym działaniu². Podstawą tej aktywności jest udział obywateli w różnych formach współdziałania zbiorowego, w szczególności w wyborach, w działaniach organizacji społecznych i gospodarczych, a także zainteresowanie sprawami lokalnymi³. Zaangażowanie społeczne umożliwia przepływ nowych idei, usprawnia

¹ Dr Sławomir Pastuszka, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

² *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie* (KSRR), przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r.

³ T. Kaźmierczak, *Partycypacja publiczna: pojęcie, ramy teoretyczne*, [w:] *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*, A. Olech (red.), Warszawa 2011, s. 84.

formy życia zbiorowego, przyczynia się do rozwoju przedsiębiorczości, efektywności zarządzania, zwiększenia przejrzystości życia publicznego i ograniczania korupcji. Sprzyja ono zwiększaniu wpływu społeczeństwa na rozwiązywanie problemów społecznych, wyznaczanie najważniejszych celów polityk lokalnych, na wzmacnianie spójności społecznej, a w efekcie na zrównoważony i długookresowy rozwój. Zaangażowanie społeczne powinno obejmować zarówno mężczyzn, jak i kobiety, zwłaszcza mając w świadomości, że dotychczas aktywność kobiet w wielu obszarach życia społecznego, w tym w szczególności politycznego była relatywnie niska w stosunku do liczby kobiet i ich kwalifikacji. Artykuł jest próbą ustalenia stopnia aktywności mieszkanek w życiu społecznym i politycznym województwa świętokrzyskiego. Składa się z trzech części. Na początku scharakteryzowano uwarunkowania i znaczenie aktywności społecznej, następnie scharakteryzowano ogólną sytuację kobiet w województwie świętokrzyskim. W dalszej kolejności omówiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród grupy kobiet zamieszkałych w województwie świętokrzyskim. Artykuł kończy krótkie podsumowanie i najważniejsze wnioski.

Aktywność społeczna – zakres i znaczenie

Aktywność społeczna jest wymierną wartością przekładającą się na jakość życia społecznego i politycznego. Partycypacja w życiu społecznym usprawnia formy życia zbiorowego, zwiększa transparentność życia publicznego, jest wyrazem troski o dobro wspólne. Aktywny udział w życiu politycznym polegający na korzystaniu z prawa wyborczego (biernego i czynnego), działalności w partiach politycznych oraz sprawowaniu funkcji politycznych sprzyja natomiast poprawie jakości debaty publicznej. Społeczeństwo zaangażowane społecznie „bierze sprawy w swoje ręce”, czyli kształtuje lokalne warunki życia, sprzyja komunikowaniu się obywateli i ich współpracy z władzą publiczną, zwłaszcza w uzgadnianiu z nią strategicznych celów rozwoju. Aktywna postawa obywatelska sprzyja doskonaleniu demokracji, szczególnie, gdy w organizacji ładu społeczno-politycznego zawodzą zarówno rynek, jak i państwo⁴. Poziom aktywności społecznej zależy od postaw, wiedzy, wyznawanych wartości i norm oraz chęci i umiejętności współpracy. Elementy te zdaniem Roberta Putnama przesądają o jakości kapitału społecznego uznawanego współcześnie za czynnik rozwoju nie mniej ważny niż kapitał materialny⁵. O aktywności społecznej przesądza współistnienie kilku warunków⁶:

- formalnego (publicznego) i nieformalnego (prywatnego) partnerstwa, rozumianego jako najwyższy poziom świadomości sieci współpracy jednostek łączących swoje zasoby i potencjał na rzecz wypracowania wspólnych korzyści;
- dostępności usług i możliwości działań, które odpowiadają na istniejące potrzeby wynikające z wiarygodnej diagnozy społecznej;

⁴ S. Golinowska, *O spójności i kapitale społecznym oraz europejskiej i polskiej polityce spójności*, „Polityka społeczna” 2011, nr 5-6, s. 14.

⁵ R. Putnam, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.

⁶ *Aktywne społeczności. Zmiana społeczna. Katalog praktyk*, Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa.

- dostępności do edukacji kształtującej rozwój jednostek i grup społecznych,
- uzgodnionego obszaru działań.

Spośród różnych form społecznej aktywności obywatelskiej i sposobów jej pomiaru analizą zostały objęte: spontaniczne działania na rzecz innych osób i najbliższego otoczenia, działalność w organizacjach społecznych, udział w wyborach władz, sprawowanie funkcji politycznych⁷.

Charakterystyka ogólnej sytuacji kobiet w województwie

Kobiety ze względu na przewagę liczebną, dłuższe trwanie życia od mężczyzn, wysokie wykształcenie, stanowią istotną część kapitału ludzkiego województwa świętokrzyskiego. W 2014 r., podobnie jak w latach wcześniejszych, kobiety stanowiły ponad połowę mieszkańców regionu – 51,17%, na 100 mężczyzn w województwie przypadało 105 kobiet, podczas gdy w kraju wartość wskaźnika feminizacji wyniosła 107. Przewaga liczebna pań wzrasta wraz ze zmianą wieku ludności. O ile w przedziale wiekowym do 39 lat na 100 mężczyzn przypadały średnio 94 kobiety, to w grupie wiekowej 40-79 lat już 110, a w wieku 80 lat i więcej było ich ponad 2-krotnie więcej niż panów (227). Przewaga liczebna kobiet utrzymywała się we wszystkich powiatach województwa świętokrzyskiego, szczególnie w miastach (52,44%). Na wsi panie stanowiły 50,14% w ogólnej liczbie ludności regionu. Wiek średni kobiet był wyższy niż mężczyzn i wyniósł 41,7 lat (dla mężczyzn 37,6 lat). W rezultacie powszechnego w kraju nowego modelu życia, dążenia do zdobycia wykształcenia i pozycji zawodowej kobiety odsuwały w czasie decyzje o małżeństwie i macierzyństwie. W konsekwencji notowany jest ujemny przyrost naturalny ludności – przede wszystkim w wyniku mniejszej, niż w poprzednim roku liczby urodzeń, przy jednoczesnym wzroście liczby zgonów. Jak wskazują wyniki prognozy GUS, ubytek naturalny ludności, w tym kobiet w regionie świętokrzyskim będzie się pogłębiał przez najbliższe 25 lat. W rezultacie w 2050 r. liczba kobiet w regionie zmniejszy się o 23,4%. Co trzecia kobieta będzie w wieku powyżej 60 lat⁸. Spadek liczby urodzeń kobiet na przestrzeni ostatnich lat będzie negatywnie wpływać na i tak już bardzo niski współczynnik dzietności⁹, niekorzystną strukturę wiekową i przez to na rozwój województwa świętokrzyskiego.

⁷ B. Łopaciuk-Gonczyrak, *Mierzenie kapitału społecznego*, „Gospodarka Narodowa” 2012, Nr 1-2, s. 9-15.

⁸ Według prognoz GUS, w 2050 roku w porównaniu do stanu z roku 2013 r., liczba ludności w regionie świętokrzyskim spadnie o 23%, z 1 268 239 do 976 942 mieszkańców, w tym czasie liczebność kobiet zmniejszy się o 23,4%, z 649 007 do 497 091 osób. *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050*, GUS, 2014.

⁹ Współczynnik ten jest interpretowany jako średnia liczba dzieci przypadająca na kobietę w wieku 15-49 lat przy założeniu utrzymania się natężenia urodzeń według wieku z danego roku. Wartości tej miary na poziomie 2,10–2,15 gwarantują prostą zastępowalność pokoleń. W 2013 r. wskaźnik dzietności dla województwa świętokrzyskiego wynosił 1,161 i był jednym z najniższych w kraju (1,256). Gorszą sytuację odnotowano tylko w województwie dolnośląskim (1,153) i opolskim (1,074). Wahania dzietności poniżej poziomu 1,3 przez ostatnie lata wskazują, że województwo świętokrzyskie znalazło się w tzw. „pułapce niskiej dzietności”.

Tabela 1. Liczba kobiet oraz ich liczba urodzeń i zgonów w województwie świętokrzyskim w 2014 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasto	Wieś
Województwo	1 268 239	567 794	700 445
w tym kobiety	649 007	297772	351235
Liczba kobiet na 100 mężczyzn	105	110	101
Urodzenia żywe	10 720	4 339	6 381
w tym kobiety	5 191	2 104	3 087
%	48,42	48,49	48,38
Zgony	14 193	5 903	8 290
w tym kobiety	6 670 (46,99%)	2781 (47,11%)	3889 (46,91%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Coraz istotniejsze dla kobiet ze Świętokrzyskiego staje się zdobycie wysokich kwalifikacji. Wyniki *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011* wykazały, 18,7% kobiet legitymowało się dyplomem ukończenia studiów wyższych, i od 2002 r. nastąpiła poprawa o 8,5 punktu procentowego. Mniej wykształconymi i mniej dbającymi o dalszą edukację są mężczyźni. Szkołę wyższą ukończyło 13,2% panów, a poprawa wyniosła jedynie 5,3 punktu procentowego¹⁰.

Tabela 2. Kobiety w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 2011 r. (w %)

Wyszczególnienie	Wyższe	Średnie i policealne	Zasadnicze zawodowe	Podstawowe ukończone i gimnazjalne	Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego
Polska ogółem	16,98	31,56	21,67	23,25	1,36
w tym kobiety	19,03	33,80	15,90	24,44	1,66
Województwo świętokrzyskie ogółem	16,05	30,03	21,33	26,41	1,64
w tym kobiety	18,70	31,94	14,98	27,68	2,11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ogólnokrajowe negatywne trendy demograficzne w istotny stopniu zmieniły strukturę ekonomiczną grup wieku kobiet. Nastąpiło zmniejszenie liczby kobiet w wieku przedprodukcyjnym, przy jednoczesnym wzroście liczby pań w wieku poprodukcyjnym. W 2014 r. kobiety stanowiły 48,64% ludności województwa świętokrzyskiego w wieku przedprodukcyjnym, 48,39% w wieku produkcyjnym i aż 68,74% w wieku poprodukcyjnym. Pogarsza się więc współczynnik obciążenia

¹⁰ *Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011. Raport z wyników*, GUS, Warszawa 2012.

demograficznego kobiet w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym¹¹. W rezultacie na każde 100 pań w wieku produkcyjnym przypadało łącznie 75 kobiet w wieku nieprodukcyjnym. Wśród mężczyzn wskaźnik ten kształtował się na poziomie 45 osób.

Tabela 3. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w województwie świętokrzyskim wg płci w 2014 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Przedprodukcyjny	Produkcyjny	Poprodukcyjny	Współczynnik obciążenia demograficznego
Województwo	1 268 239	219 250	797 885	251 104	59
Mężczyźni	619 232	112 749	427 956	78 797	45
Kobiety	649 007	106 771	369 929	172 307	75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zmiany proporcji płci w poszczególnych ekonomicznych grupach wiekowych wynikają z różnic przeciętnego dalszego trwania życia mężczyzn i kobiet. Dla dziewczynek urodzonych w roku 2013 dalsze trwanie życia wynosiło 81,5 roku, zaś dla chłopców – 72,8 roku.

Tabela 4. Przeciętne dalsze trwanie życia urodzonych w 2014 r. (w latach)

Wyszczególnienie	Mężczyźni			Kobiety		
	Ogółem	Miasto	Wieś	Ogółem	Miasto	Wieś
Polska	73,1	73,5	72,4	81,1	81,1	81,1
Województwo	72,8	73,8	72,0	81,5	81,7	81,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Sytuacja kobiet na rynku pracy

Pomimo ogólnie wyższego poziomu wykształcenia sytuacja kobiet na regionalnym rynku pracy jest trudniejsza niż mężczyzn. Mają one większe problemy z wejściem na rynek pracy oraz z ponownym podjęciem zatrudnienia, co wynika z przerwy w wykonywaniu pracy ze względu na wypełnianie obowiązków rodzinnych, z wcześniejszego niż u mężczyzn progu wieku emerytalnego. Z danych GUS wynika, iż w ogólnej liczbie kobiet w wieku 15 lat i więcej przeważały te, które pracy nie miały i jej nie poszukiwały (52,2%). Główną przyczyną bierności zawodowej zarówno kobiet, jak i mężczyzn było pobieranie świadczeń emerytalnych (49,1%), nauka i uzupełnianie kwalifikacji (18,8%), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (15,7%). Kobiety aktywne zawodowo (pracujące i bezrobotne) stanowiły 47,8%, podczas gdy mężczyźni 63,6%. Relatywnie niska aktywność ekonomiczna kobiet przejawia się niskim wskaźnikiem ich zatrudnienia i wysoką stopą

¹¹ J. Szymańczak, *Starzenie się polskiego społeczeństwa*, „Studia BAS” 2012, Nr 2(30), s. 9-28.

bezrobocia. W 2013 r. w wieku produkcyjnym pracowało jedynie 40,8% pań, a mężczyźni – 55,6%. Większość kobiet (63,1%) było zatrudnionych w sektorze publicznym: edukacji, administracji publicznej, opiece zdrowotnej i pomocy społecznej, obsłudze rynku nieruchomości. Zajmowały one przeważnie stanowiska pracowników usług i sprzedawców – 66,3% oraz specjalistów – 64,8% (do tej grupy zalicza się zawody typowo „żeńskie”, np. położne, pielęgniarki). Z tego względu prawie 70% kobiet było zatrudnionych w sektorze handlu i usług, a tylko 22% w sektorze rolniczym i 11,2% w sektorze przemyśle.

Coraz więcej pań pracuje w charakterze pracodawców i na własny rachunek. Ich udział w tej grupie na przestrzeni jednego roku zwiększył się o 2,1 pkt i wyniósł 43,6%¹². Na koniec 2014 r. zarejestrowano 29,8 tys. kobiet, tj., 35,3% ogółu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Najwyższy udział firm będących własnością kobiet odnotowano w sekcjach: pozostała działalność usługowa (65,9%) oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna (61,8%). Znaczący był również ich udział w sekcji: dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją (59,0%), a także w sekcji działalność finansowa i ubezpieczeniowa (53,9%)¹³.

Kobiety miały większe trudności ze znalezieniem pracy niż mężczyźni, o czym świadczy wyższa stopa bezrobocia¹⁴. W końcu 2013 r. odsetek bezrobotnych kobiet kształtował się na poziomie 13,6% – był wyższy o jeden punkt procentowy od stopy bezrobocia mężczyzn. Na 100 bezrobotnych mężczyzn przypadały 104 bezrobotne kobiety. Najlicniejszą kategorię wśród zarejestrowanych w urzędach pracy bezrobotnych stanowiły kobiety z zawodami zaliczanymi do grupy pracowników usług, sprzedawców, pracowników biurowych (zawody zdominowane w większości przez kobiety). Bez względu na wiek kobiety dłużej niż mężczyźni pozostają bezrobotnymi. Przeciętny czas poszukiwania pracy przez kobiety wynosił 14,3 miesiąca¹⁵.

Przejawem niekorzystnej sytuacji kobiet na świętokrzyskim rynku pracy jest ich relatywnie niskie wynagrodzenie. Przeciętna miesięczna płaca kobiet w 2013 r. wyniosła 3187,43 zł. To o ponad 352 zł mniej niż średnio w kraju i 376 zł mniej w porównaniu ze średnią płacą mężczyzn w województwie¹⁶. Największa niekorzystna dla kobiet różnica wynagrodzeń dotyczyła takich grup zawodowych, jak:

¹² *Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w 2013 roku*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <https://psz.praca.gov.pl/documents/10828/153371/Sytuacja%20kobiet%20i%20m%C4%99%C5%BCzyn%20na%20ryнку%20pracy%20-%20Rok%202013?version=1.0&t=1403439055768> (22.01.2017).

¹³ *Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze regon w województwie świętokrzyskim stan na koniec 2014 r.*, Urząd Statystyczny w Kielcach, Kielce 2015.

¹⁴ Wyższe zagrożenie kobiet bezrobociem zdaniem Urszuli Sztanderskiej wynika z ich niższego doświadczenia zawodowego niż mężczyzn, co z kolei jest skutkiem przerywania pracy zawodowej lub ograniczania czasu pracy w okresie natężonych obowiązków rodzicielskich i domowych. U. Sztanderska, *Działalność organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy skierowane do kobiet*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2006.

¹⁵ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie świętokrzyskim w IV kwartale 2014 r. Informacja sygnałna*, Urząd Statystyczny w Kielcach, Kielce 2015; *Monitoring rynku pracy. Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności*, GUS, Warszawa 2015.

¹⁶ *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2012 r.*, GUS, Warszawa 2014.

robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (uposażenie pań stanowiło 67,7% wynagrodzenia mężczyzn) oraz przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy (77,8 % wynagrodzenia pań).

Tabela 5. Sytuacja kobiet na rynku pracy w 2014 r.

Wyszczególnienie	Bierni zawodowo, w %	Aktywność ekonomiczna, w %	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia, w %	Stopa bezrobocia trwałego, w %
Polska	44,1	55,9	50,2	10,3	36,5
w tym kobiety	51,3	48,2	42,8	11,1	37,2
Województwo świętokrzyskie	44,2	55,8	48,0	13,0	43,3
w tym kobiety	52,2	47,8	40,8	13,6	44,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 6. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto według płci w 2013 r. (w zł)

Wyszczególnienie	Mężczyźni	Kobiety	Różnica między wynagrodzeniem mężczyzn i kobiet
Polska	4248,94	3539,91	709,03
Świętokrzyskie	3563,78	3187,43	376,35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wyniki empiryczne badania ankietowego

Analiza stanowi część projektu badawczego realizowanego w Instytucie Nauk Politycznych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach pt. *Rola kapitału społecznego w wyzwaniu aktywności gospodarczej w województwie świętokrzyskim*. Badanie zostało przeprowadzone w październiku 2014 r. przez Urząd Statystyczny w Kielcach na próbie 64 badania BAEL. Narzędziem badawczym była ankieta zawierająca pytania związane z problematyką niniejszej pracy. Celem badania było m.in. ustalenie poziomu zaangażowania społecznego kobiet w województwie świętokrzyskim. Podjęto w nim próbę odpowiedzi na następujące pytania:

- czy i w jakim stopniu kobiety angażują się społecznie,
- czy uczestniczą w lokalnym życiu publicznym,
- czy angażują się w działania na rzecz społeczności lokalnych,
- czy wpływają na procesy sprawowania władzy politycznej.

Ankiety wypełniło 111 kobiet. Zdecydowana większość (77,5%) ankietowanych pań nie ukończyła 64 lat, ponad połowa (50,5%) legitymuje się wykształceniem wyższym i ponadgimnazjalnym, mieszka na terenach wiejskich (52,3%) i mieszka we wskazanym miejscu od urodzenia (61,3%).

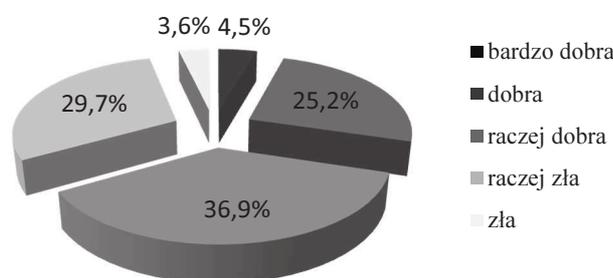
Tabela 7. Charakterystyka badanej grupy (w %)

Wiek	18-64	77,5
	Powyżej 64 roku	22,5
Wykształcenie	Wyższe	21,7
	Średnie	28,8
	Zawodowe	25,2
	Podstawowe	24,3
Miejsce zamieszkania	Miasto	47,7
	Wieś	52,3
Długość pobytu w miejscu zamieszkania	Od urodzenia	61,3
	Do 3 lat	0,9
	Powyżej 3 lat	37,8

Źródło: Opracowanie własne.

Poziom zadowolenia z sytuacji osobistej

Na poziom aktywności społecznej każdej osoby ma istotny wpływ stopień zadowolenia z sytuacji materialnej, miejsca zamieszkania i pozytywnej oceny działalności władz publicznych. Wśród ankietowanych dwie trzecie (66,6%) stanowią kobiety oceniające swoją sytuację materialną jako bardzo dobrą, dobrą lub raczej dobrą; 30% jako raczej złą i 3,6% jako złą. Stosunkowo wysoki odsetek kobiet krytycznie oceniających swoją sytuację materialną wynika z generalnie niekorzystnej sytuacji finansowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego, na co wskazują m.in. dane Głównego Urzędu Statystycznego na temat rozmiarów ubóstwa ekonomicznego w Polsce¹⁷.

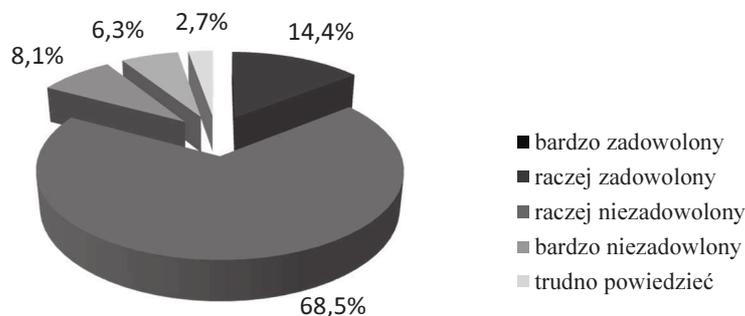

Rysunek 1. Samoocena sytuacji materialnej

Źródło: Opracowanie własne.

Zdecydowana większość badanych kobiet wykazuje optymizm w ocenie własnego miejsca zamieszkania. Prawie 83% ogółu ankietowanych jest bardzo i raczej zadowolona z faktu mieszkania w danej miejscowości. Osoby niezadowolone stanowią 14,4% badanych.

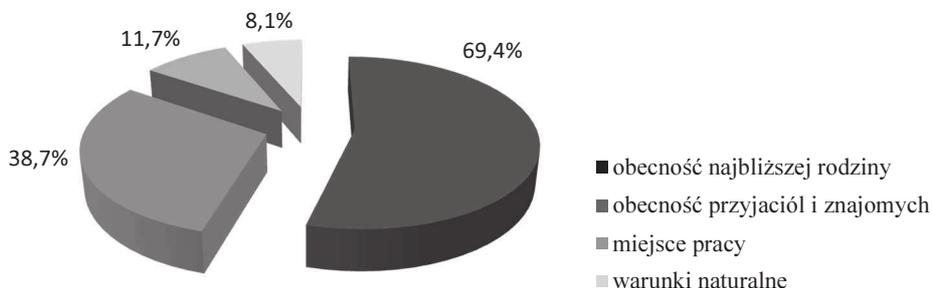
¹⁷ W świętokrzyskim odnotowano drugą co do wielkości stopę ubóstwa skrajnego (12%). Pierwsze niechlubne miejsce w tym rankingu zajęło województwo warmińsko-mazurskie (prawie 15%). Obydwa województwa charakteryzuje wysoka stopa bezrobocia, duży udział pracujących w sektorze rolnym oraz niskie wynagrodzenia w stosunku do przeciętnych. *Ubóstwo Ekonomiczne w Polsce w 2014 r., Opracowanie sygnałne*, GUS, Warszawa 2015.

Rysunek 2. Ocena swojego miejsca zamieszkania

Źródło: Opracowanie własne.

Największe zadowolenie z miejsca zamieszkania badanych kobiet wynika przede wszystkim z bliskości rodziny (69,4%), przyjaciół i znajomych (38,7%)¹⁸. W mniejszym stopniu zadowolenie respondentek wynika z faktu świadczenia pracy w miejscu zamieszkania (11,7%) lub występujących walorów ekologicznych (czyste środowisko, spokój) (8,1%). Dla ponad 60% ankietowanych jest ważne, że władze dbają o interesy lokalnej społeczności, a policja troszczy się o bezpieczeństwo (65,8%).

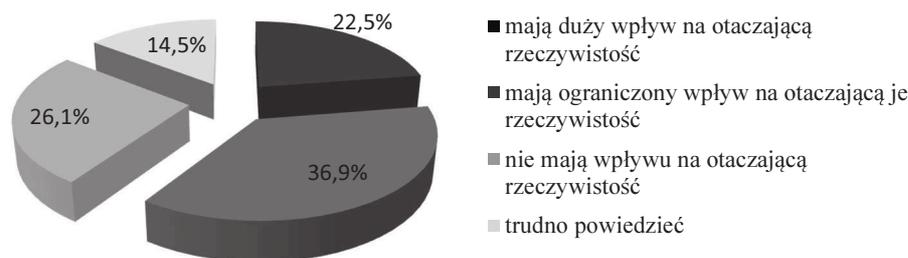
Rysunek 3. Powód zadowolenia z miejsca zamieszkania

Źródło: Opracowanie własne.

Ankietowane mieszkanki województwa cechuje umiarkowany optymizm w kwestii wpływu na bieg wydarzeń w miejscu ich zamieszkania. Poczucie dużego wpływu na sprawy lokalne odczuwa 22,5% ankietowanych, a prawie 37% twierdzi, że jednostki mają ograniczony wpływ na otaczającą je rzeczywistość. Łącznie jednak prawie 60% badanych dostrzega możliwość kształtowania swojego otoczenia,

¹⁸ Prawdopodobnie to obecność najbliższych jest czynnikiem zniechęcającym do opuszczenia miejsca zamieszkania kobiet objętych badaniem: tylko 24% z nich zadeklarowało chęć wyjazdu na stałe ze swojej miejscowości, zdecydowana większość (ponad 61%) nie chciałaby zmienić obecnego miejsca zamieszkania.

a 26,1% uznaje, że pojedyncze osoby mogą być tylko biernymi uczestnikami otaczającej rzeczywistości. Ponad 14% nie miało ukształtowanej opinii w tym zakresie. Wyniki ankiety wskazują zatem na potencjalną możliwość zwiększania aktywności społecznej kobiet w województwie oraz zmniejszania występującego czasem poczucia bezsilności i apatii wobec swojej sytuacji¹⁹.

Rysunek 4. Wpływ jednostki na otaczającą ją rzeczywistość

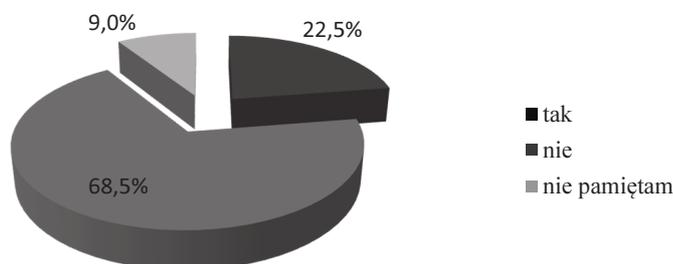
Źródło: Opracowanie własne.

Zaangażowanie w sprawy społeczne

Zwiększanie aktywności społecznej ogranicza brak spotkań mieszkańców z lokalnymi władzami nakierowanych na dostarczanie wiedzy na temat dostrzeganych przez obywateli problemów i potrzeb społecznych, konsultowanie projektów dokumentów planistycznych, których uchwalenie będzie rodzić skutki dla lokalnej społeczności, ustalanie działań priorytetowych w sferze lokalnej polityki społecznej i gospodarczej. Zdecydowana większość ankietowanych kobiet (68,%) nie uczestniczyła w jakimkolwiek spotkaniu z władzami lokalnymi, w takich spotkaniach brało udział 22,5% ankietowanych. Gdyby ten udział był wyraźnie aktywny i stwarzał poczucie wpływu na bieg wydarzeń, to ten stopień zaangażowania społecznego można byłoby uznać nawet za wystarczający, dający podstawę do zwiększania aktywności kolejnych grup danej społeczności. Niestety praktyka pokazuje, że najczęstszym przedmiotem spotkań z władzami są konsultacje społeczne podejmowane zwykle dla formalnego uzgodnienia ogólnych kierunków polityk publicznych oraz sposobów ich realizacji bez wyraźnego związku z problemami interesującymi lokalną społeczność. Są też sytuacje, kiedy opinia społeczna wyrażana podczas konsultacji społecznych jest po prostu ignorowana przez władze, co potwierdza ich niski poziom świadomości o istocie konsultacji, postrzeganej jako wymóg proceduralny, a nie jako prawo głosu obywateli²⁰.

¹⁹ M. Gwiazda, B. Roguska, *Jak się żyje w województwie świętokrzyskim*, „Opinie i diagnozy” nr 11(3), CBOS, Warszawa 2008.

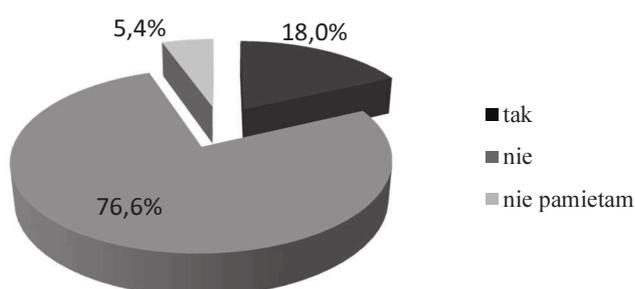
²⁰ A. Kościółek, *Aplikacyjne rezultaty analiz problemów społecznych w perspektywie instytucjonalnej*, [w:] A. Kościółek (red.), *Analiza lokalnych problemów społecznych w perspektywie instytucjonalnej*, Kielce 2011, s. 261-265.

Rysunek 5. Czy brała Pani udział w spotkaniu z udziałem władz lokalnych dotyczących spraw gminy lub miasta?

Źródło: Opracowanie własne.

Aktywna społeczna postawa społeczeństwa wyraża się także w codziennej działalności na rzecz dobra innych i dobra wspólnego. Takie zachowania powinny sprzyjać skuteczności i efektywności działań władz publicznych, bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu, przyczyniać się w konsekwencji do poprawy jakości życia. Postawy ankietowanych kobiet w tej kwestii nie napawają spokojem. Podobnie jak mężczyźni, dominująca większość respondentek (76,6%) nie była skłonna do powiadomienia mediów lub publicznych instytucji o zaobserwowanym problemie (o niszczeniu mienia, agresywnym lub niewłaściwym zachowaniu innych osób). Takiej ocenie przeczy wyraźnie widoczna ofiarność społeczeństwa na rzecz osób potrzebujących pomocy nie budzącej wątpliwości (rys. 6). Dane te odbiegają od wyników wcześniejszych badań aktywności społecznej, które wskazują, że w kontaktach z mediami w ważnej lokalnie sprawie kobiety z województwa świętokrzyskiego i w Polsce były aktywniejsze od mężczyzn²¹. Ta forma aktywności i kontroli społecznej jest mało popularna, ponieważ prawdopodobnie wynika z negatywnych wcześniejszych doświadczeń w tym zakresie lub kojarzy się ze zwykłym donosicielstwem. Zaledwie 18% badanych kobiet uznało, że jest to ich obywatelski obowiązek.

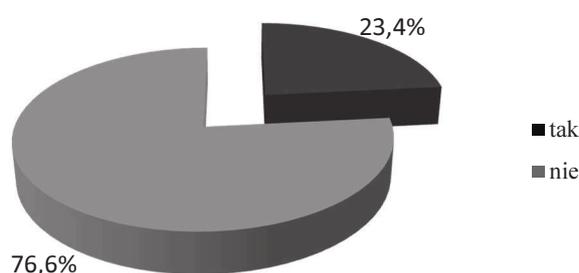
Rysunek 6. Czy kiedykolwiek informowała Pani prasę, radio, policję, władze miasta lub gminy o stwierdzonym problemie (ustnie lub pisemnie)?

Źródło: Opracowanie własne.

²¹ P. Adamiak, *Zaangażowanie społeczne Polek i Polaków. Wolontariat, filantropia, 1% i wizerunek organizacji pozarządowych*. Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2014.

Aktywność na rzecz innych ludzi i najbliższego otoczenia

Tylko 23,4% badanych kobiet przejawiała aktywność społeczną rozumianą jako dobrowolną i nieodpłatną pracę na rzecz swojej okolicy lub pomoc osobom potrzebującym spoza kręgu rodziny i znajomych, a aż 76,6% respondentek (prawie o 19 punktów procentowych więcej niż mężczyzn) przyznało, że nie poświęciło czasu na tego typu aktywność ani razu. Ten stosunkowo niski poziom zaangażowania obywatelskiego w porównaniu z wynikami badań ogólnopolskich, może być rezultatem mniej wykształconych w województwie świętokrzyskim niż w regionach bardziej zurbanizowanych form aktywności organizacji charytatywnych i wolontariatu²².

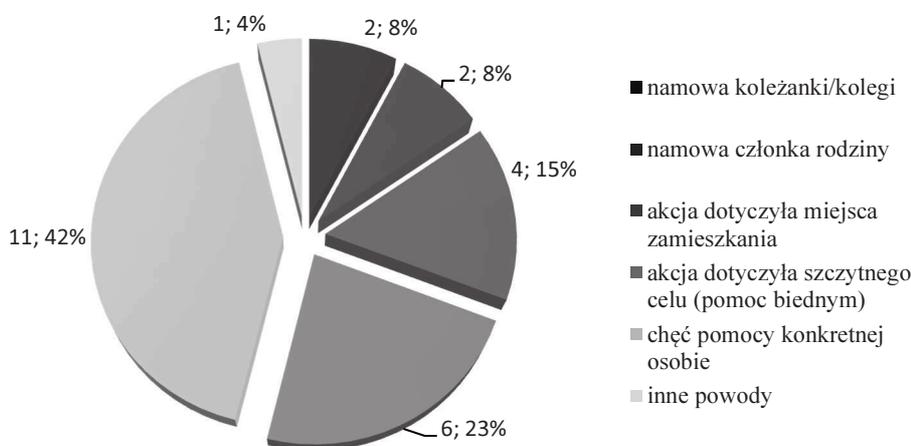
Rysunek 7. Czy kiedykolwiek podjęła Pani dobrowolną i bezpłatną pracę na rzecz potrzebujących, wsi, gminy?

Źródło: Opracowanie własne.

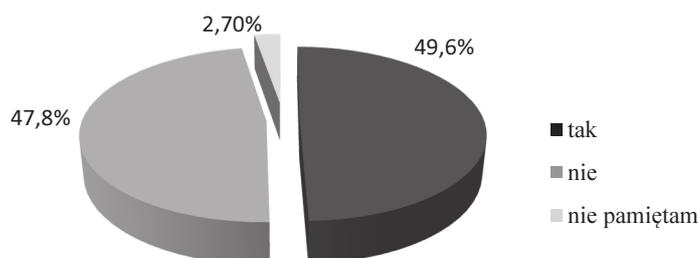
Spośród 26 ankietowanych pań deklarujących potrzebę angażowania się w sprawy społeczne, najczęściej – 11 respondentek uznało, że najważniejszym powodem tej aktywności była chęć udzielenia pomocy indywidualnym potrzebującym osobom i ich rodzinom, 6 osób wzięło udział w szerszej ogólnospołecznej akcji. Dla 4 ankietowanych najważniejszą przyczyną zaangażowania społecznego była praca na rzecz swojego najbliższego otoczenia, a 2 osoby stwierdziły, że działały na rzecz innych pod wpływem namowy swoich znajomych lub rodziny.

Wyrazem wysokiego stopnia aktywności na rzecz pomocy innym jest udział prawie 50% respondentek w zbiorce pieniędzy i darów rzeczowych na jakiś konkretny cel. Niespełna 47,8% nie świadczyła żadnej pomocy finansowej czy rzeczowej, a 2,7% nie pamięta takich sytuacji. Przyczyną stosunkowo wysokiego zaangażowania społecznego w dużej mierze może być przekonanie o niezbędności udziału w rozwiązaniu problemu, któremu nie może podołać osoba potrzebująca pomocy, ani instytucje publiczne. Z kolei pasywne postawy społeczne wynikają z przekonania, że obywatele muszą przede wszystkim troszczyć się o siebie i swoich najbliższych, mają zbyt wiele własnych problemów i obowiązków.

²² Badanie CBOS wykazało, że aż 80% badanych zadeklarowało, że w ciągu roku poprzedzającego badanie podejmowało indywidualne nieodpłatne działania na rzecz innych. *Aktywność społeczna Polaków – poziom zaangażowania i motywacje. Komunikat z badań*, BS/62/2011, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa, s. 1.

Rysunek 8. Przyczyna zaangażowania na rzecz potrzebujących lub/i swojej okolicy
 Źródło: Opracowanie własne.

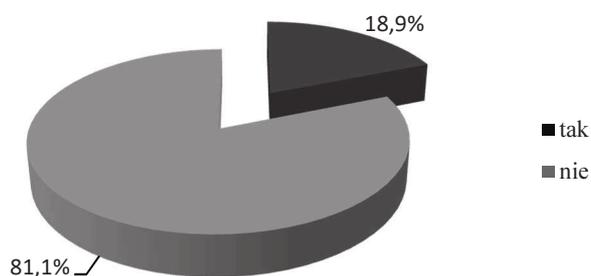
Rysunek 9. Czy kiedykolwiek brała Pani udział w zbiórce pieniędzy (darów) lub ofiarowała Pani pieniądze (rzeczy) na jakiś konkretny cel?
 Źródło: Opracowanie własne.

Pomimo wielu krytycznych opinii ekspertów²³, jedną z istotnych form grupowej aktywności obywateli są organizacje pozarządowe zwane trzecim sektorem. Działają one w licznych obszarach aktywności, szczególną rolę odgrywają w zaspokajaniu potrzeb tzw. grup społecznie wrażliwych oraz w rozwiązywaniu różnorodnych problemów społecznych²⁴. Uzyskane odpowiedzi pokazują, że ponad 81% respondentek nie zna organizacji pozarządowej działającej na poziomie lokalnym, jedynie

²³ Poddają oni w wątpliwość, czy przejawem obywatelskiego zaangażowania jest działalność klubów sportowych (skądinąd bardzo pożyteczne), które otrzymują pieniądze na swoją działalność na preferencyjnych warunkach wedle zasad amoralnego familizmu lub aktywność szeregu organizacji (stowarzyszeń, fundacji), które powstały po to, żeby realizować działania, na które są dostępne publiczne środki finansowe. D. Zalewski, *Lokalne organizacje, konflikty i dialog*, „Polityka Społeczna” 2011, nr 7, s. 19.

²⁴ J. Herbst, J. Przewłocka, *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych*, Raport z badania, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.

niespełna 19% zetknęła się z takimi organizacjami w ich miejscu zamieszkania. Osoby, które potwierdziły znajomość takich organizacji, najczęściej wymieniały: koła gospodyń wiejskich, stowarzyszenie emerytów, straż pożarną. Wyniki innych badań wskazują, że w Świętokrzyskim największą liczbę członków skupiają organizacje kościelne i związki wyznaniowe²⁵. Niewielkie zainteresowanie tymi organizacjami wynika przede wszystkim z ogólnie krytycznej oceny przesłanek i celów działalności organizacji pozarządowych. Po drugie wydaje się, że kobiety częściej interesują się działalnością organizacji pozarządowych wtedy, gdy są z nimi związane zawodowo. Potwierdzają to zarówno dane GUS jak i eksperckie badania²⁶.

Rysunek 10. Czy zna Pani organizacje pozarządowe działające na terenie gminy, w której Pani mieszka?

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowanie

Badanie wykazało, że ankietowane mieszkanki województwa świętokrzyskiego cechuje stosunkowo niski poziom aktywności społecznej. Ich zainteresowanie sprawami wykraczającymi poza życie prywatne jest niewielkie, stosunkowo rzadko biorą udział w spotkaniach i konsultacjach z władzą lokalną (22,5%) oraz niechętnie uczestniczą w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych (18%). Niewiele respondentek interesuje się działalnością organizacji pozarządowych (stowarzyszeń, fundacji itp.) na poziomie lokalnym – przeciętnie najwyżej 19% z nich spotkała się z takimi organizacjami w ich miejscu zamieszkania. Z drugiej strony ankietowane kobiety cechuje wyraźnie widoczna ofiarność, o czym świadczy udział prawie 50% respondentek w zbiorce pieniędzy i darów rzeczowych na jakiś konkretny cel. Istotna część kobiet chce mieć wpływ na wybór przedstawicieli do organów różnego

²⁵ *Aktywność społeczna mieszkańców województwa świętokrzyskiego – diagnoza społeczeństwa obywatelskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2013, s. 60.

²⁶ Z danych GUS wynika, że w 2012 r. 37,8% kobiet (w kraju 44%) było członkiniami świętokrzyskich organizacji pozarządowych (stowarzyszeń, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, samorządów gospodarczych i zawodowych oraz organizacji pracodawców), a aż 76,1% pracownicami tychże organizacji (w kraju 71,9%). Jadwiga Przewłocka w wynikach badań m.in. wskazuje na to, że kobiety są zdecydowanie częściej pracownicami niż członkami organizacji pozarządowych. J. Przewłocka, *Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: wolontariat, filantropia*, 1%. Raport z badań, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.

szczebla, na co wskazuje stosunkowo wysoki odsetek respondentek potwierdzających udział w wyborach samorządowych i w wyborach do Parlamentu Europejskiego.

Zarysowany obraz aktywności społecznej i politycznej kobiet w województwie świętokrzyskim wymaga kolejnych, pogłębionych badań nad przyczynami przedstawionych postaw. Pełna identyfikacja i klasyfikacja barier niewielkiego zaangażowania kobiet dla tego typu działalności umożliwi podjęcie odpowiednich działań, które mogłyby przyczynić się do wzrostu ich zaangażowania społecznego w regionie świętokrzyskim. Jest to ważne zagadnienie, ponieważ podwyższenie poziomu aktywności społecznej kobiet z jednej strony powinno przynieść korzyści dla nich samych – zwiększyłyby się ich wpływ na osiąganie celów ważnych dla środowiska kobiet. Z drugiej strony, większe zaangażowanie obywatelskie kobiet zaowocowałoby innym spojrzeniem na wiele spraw, nowymi głosami i propozycjami w dyskusji nad problemami podejmowanymi w ramach polityki rozwoju regionalnego województwa świętokrzyskiego.

Bibliografia

- Adamiak P., *Zaangażowanie społeczne Polek i Polaków. Wolontariat, filantropia, 1% i wizerunek organizacji pozarządowych*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2014.
- Aktywne społeczności. Zmiana społeczna. Katalog praktyk*, Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa.
- Aktywność ekonomiczna ludności w województwie świętokrzyskim w IV kwartale 2014 r. Informacja sygnałowa*, Urząd Statystyczny w Kielcach, Kielce 2015.
- Aktywność społeczna mieszkańców województwa świętokrzyskiego – diagnoza społeczeństwa obywatelskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2013.
- Aktywność społeczna Polaków – poziom zaangażowania i motywacje. Komunikat z badań 2011*, BS/62/2011, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa.
- Golinowska S., *O spójności i kapitale społecznym oraz europejskiej i polskiej polityce spójności*, „Polityka społeczna”, 2011, nr 5-6.
- Gwiazda M., Roguska B., *Jak się żyje w województwie świętokrzyskim*, CBOS, „Opinie i diagnozy” 2008, nr 11(3).
- Herbst J., Przewłocka J., *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych. Raport z badania*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.
- Kaźmierczak T., *Partycypacja publiczna: pojęcie, ramy teoretyczne*, [w:] *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*, (red.) A. Olech, Warszawa 2011.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*” (KSRR), przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r.
- Kościółek A., *Aplikacyjne rezultaty analiz problemów społecznych w perspektywie instytucjonalnej*, [w:] *Analiza lokalnych problemów społecznych w perspektywie instytucjonalnej*, (red.) A. Kościółek, Kielce 2011.
- Łopaciuk-Gonczyrak B., *Mierzenie kapitału społecznego*, „Gospodarka Narodowa” 2012, nr 1-2.
- Monitoring rynku pracy. Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności*, GUS, Warszawa 2015.
- Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011. Raport z wyników*, GUS, Warszawa 2012.

- Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze regon w województwie świętokrzyskim stan na koniec 2014 r.*, Urząd Statystyczny w Kielcach, Kielce 2015.
- Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050*, GUS, 2014.
- Przewłocka J., *Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: wolontariat, filantropia, 1%*. Raport z badań, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.
- Putnam R., *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2012 r.*, GUS, Warszawa 2014.
- Sytuacja kobiet i mężczyzn na rynku pracy w 2013 roku*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- Szymańczak J., *Starzenie się polskiego społeczeństwa*, „Studia BAS” 2012, nr 2(30).
- Sztanderska U., *Działalność organizacji pozarządowych świadczących usługi na rynku pracy skierowane do kobiet*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2006.
- Ubóstwo Ekonomiczne w Polsce w 2014 r.*, *Opracowanie sygnałne*, GUS, Warszawa 2015.
- Zalewski D., *Lokalne organizacje, konflikty i dialog*, „Polityka Społeczna” 2011, nr 7.

Abstract

Women social activity in the Świętokrzyskie region

The aim of this article is to assess the social activity of women from the Świętokrzyskie region. The study used a methods of analysis of literature and descriptive statistics. The basis of this paper are the empirical surveys of women living in the Świętokrzyskie region, conducted in 2014.

The analysis found that the surveyed women is characterized by a relatively low level of social activity. Rarely take part in meetings and consultations with local authorities, are reluctant to participate in solving local social problems, poor knowledge of non-governmental organizations at the local level. They distinguished by sensitivity to the suffering of others, often elect representatives to the authorities at various levels of local government.

Keywords: social activity, social capital, women, the Świętokrzyskie region